

Ks. dr hab. Waldemar Janiga

Przemyśl, 15.06.2023

Plac Katedralny 4a

37-700 Przemyśl

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Marka Barszczewskiego
pt. APOLOGIA WIARY WEDŁUG FULTONA J. SHEENA.

STUDIUM KATECHEZY DOROSŁYCH

napisanej w Instytucie Nauk Teologicznych Wydziału Teologii Uniwersytetu
Kardynała Stefana Wyszyńskiego na seminarium naukowym w Katedrze Katechetyki
Fundamentalnej i Materialnej, pod kierunkiem
ks. prof. dra hab. Piotra Tomasika, Warszawa 2023, ss.

Od zarania Kościoła wyznawcy Chrystusa narażeni byli na ataki, prześladowania i cierpienie. I tak jest do dzisiaj. W Testamencie św. Jan Paweł II, w czasie rekolekcji watykańskich w 1980 r., napisał: „Czasy, w których żyjemy, są niewymownie trudne i niespokojne. Trudna także i nabrzmiała właściwą dla tych czasów próbą - stała się droga Kościoła, zarówno Wiernych jak i Pasterzy. W niektórych krajach, (jak np. w tym, o którym czytałem w czasie rekolekcji), Kościół znajduje się w okresie takiego prześladowania, które w niczym nie ustępuje pierwszym stuleciom, raczej je przewyższa co do stopnia bezwzględności i nienawiści. Sanguis Martyrum - semen Christianorum. A prócz tego - tylu ludzi ginie niewinnie, choćby i w tym kraju, w którym żyjemy...”. Gdy do tego opisu dodamy wydarzenia związane z męczeńską śmiercią chrześcijan i atakami na Chrystusa, Jego Kościół i wyznawców przez ostatnie lata, a także szerzącą się obojętność religijną i selektywne podejście do prawd wiary i moralności chrześcijańskiej, to czymś oczywistym staje się wyeksponowanie funkcji apologetycznej katechezy i to w podwójnym sensie: systematycznego katechizowania

prowadzącego do dawania świadectwa wiary w Jezusa Chrystusa, jak i odpierania zarzutów ze strony niechrześcijańskiego środowiska, niekiedy bardzo wrogiego Kościołowi, Ewangelii i chrześcijańskiej wizji człowieka. To jest najbardziej skuteczna strategia ewangelizacyjna, a zarazem apologetyczna wobec każdego, kto domaga się uzasadnienia nadziei obecnej w sercach wyznawców Chrystusa. Przyjmując ją, prowadzimy do ukształtowania postawy nacechowanej łagodnością i gorliwością w czynieniu dobra (por. 1P 3, 13-17), a to jest najlepszy sposób obrony wiary.

Z powyższych względów cieszy powstanie rozprawy doktorskiej poświęconej apologii wiary według Fultona J. Sheena adresowanej do ludzi dorosłych. Temat rozprawy jest niezwykle aktualny i doskonale wpisuje się w naukowe poszukiwania polskich katechetyków.

1. Problematyka i struktura pracy

Recenzowana rozprawa doktorska liczy 366 stron. Składa się z wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, obszernej bibliografii i aneksu.

Pierwszy rozdział dysertacji nosi tytuł Apologia wiary. W pierwszym i drugim paragrafie ks. mgr lic. Marek Barszczewski szczegółowo przedstawił zagadnienia związane z pojęciem wiary (w nauczaniu Magisterium Kościoła, papieży, soborów powszechnych, Pisma Świętego) i celebrowaniem wiary (liturgia, jej rozumienie i związki z katechezą).

W trzecim paragrafie omówiono potrzebę współczesnej apologii wiary. Zarysowano kontekst współczesnych wyzwań, przed jakimi staje apologia, przedstawiono procesy związane z sekularyzacją i sekularyzmem, scharakteryzowano zjawiska takie jak postmodernizm, nowy ateizm, marksizm kulturowy, poprawność polityczna, relatywizm, gender oraz rewolucja kulturowa. W czwartym paragrafie ukazano kontekst oraz treść apologii wiary. Podano klasyczną definicję apologii oraz próby jej nowego zdefiniowania, podkreślono jej rolę nie tylko obronną, ale również wyjaśniającą i promującą tematy związane z wiarą.

Drugi rozdział rozprawy poświęcony został ukazaniu katechezy dorosłych. Na początku refleksji na ten temat Doktorant przedstawia definicję katechezy, jej konotacje i różne spektra. W kolejnej części tego rozdziału podjęto próbę charakterystyki osób dorosłych jako głównych adresatów katechezy w nawiązaniu do nauczania Kościoła, m. in. do *Dyrektorium o Katechizacji* z 2020 r.

Ks. mgr lic. M. Barszczewski następne dwa paragrafy poświęcił definicji katechezy dorosłych, jej celom, założeniom, zadaniom, kryterium realizacji i formom obecnej katechezy dorosłych w Kościele. W ostatnim paragrafie opisał katechezę medialną ukazując podstawowe zagadnienia dotyczące komunikacji i procesów komunikowania masowego, jak i zagrożeń z nimi związanych. Autor wieńczy przedmiotową refleksję wskazując na stosunek Kościoła do rzeczywistości medialnej oraz przestrzeń cyfrową i cyfrowe narzędzia, które winny być wykorzystane w służbie katechezy.

W trzecim rozdziale niniejszej rozprawy ks. Doktorant przedstawia Fultona Sheena jako katechetę. Najpierw przybliżył postać arcybiskupa, ukazuje najważniejsze wydarzenia z jego życia w formie krótkiego życiorysu, prezentuje rozumienie wiary księdza, czynniki mające wpływ na jego duchowość i wybrane aspekty nauczania apologetycznego ukazujące pozytywne aspekty życia wiarą.

W dalszej części tego rozdziału Autor naszkicował kontekst, w którym dokonywało się katechetyczne nauczanie arcybiskupa Sheena. Uwzględnił specyfikę amerykańskiej religijności, a także kluczowe wydarzenia historyczne: II wojnę światową, zimną wojnę, powstanie radia i telewizji. Następnie scharakteryzował marksizm i komunizm, a także psychoanalizę, z którą Fulton Sheen często polemizował w swoich wystąpieniach.

W czwartym paragrafie pracy zatytułowanym *Formy przekazu* Doktorant podjął próbę ukazania rzeczy składających się na sukces apologii duchownego i stosowanej przez niego metody. Zauważone zostały jego naturalne predyspozycje oraz inne czynniki wpływające na jego sukces. Ks. Doktorant przybliżył również koncepcję apostołstwa arcybiskupa Sheena, sposoby oraz rady dotyczące się przygotowywania i prezentowania wykładów, wystąpień i kazań. Korzystając z założeń retoryki klasycznej uwypuklił jego formy perswazji wyrażone przez patos, logos i etos.

Czwarty rozdział dysertacji podejmuje analizę wybranych tematów poruszanych przez arcybiskupa Sheena, które dziś wymagają apologetycznego działania. To Kościół, sakramenty, człowiek, grzech, wychowanie, relacje małżeńskie, Maryjność i inne tematy. Ks. Doktorant prezentując te katechetyczne zagadnienia ukazał praktyczny wymiar apologii stosowanej przez arcybiskupa wraz z jej trzema cechami – obronną, wyjaśniającą oraz ukazującą pozytywny wpływ danych rzeczywistości na ludzkie życie. Zwieńczeniem czwartego rozdziału, a tym samym całej rozprawy, jest zwrócenie uwagi na aktualność i zasadność apologii Fultona Sheena.

2. Ocena merytorycznego aspektu rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. M. Barszczewskiego stanowi oryginalne studium katechetyczne. Wnosi ważny wkład w rozwój badań teologicznych w Polsce. Wartość niniejszej dysertacji polega przede wszystkim na tym, jak wykazał Autor, że apologia wiary Fultona J. Sheena może być aktualna w kontekście współczesnej katechezy dorosłych. Można zaryzykować twierdzenie, że apologia wiary Fultona J. Sheena jest nie tylko aktualna, ale ponadczasowa w kontekście ewangelizacji, przepowiadania Słowa Bożego, nauczania religii w szkole i prowadzenia katechezy parafialnej oraz duszpasterstwa.

Ogólna wartość merytoryczna rozprawy polega na tym, że przybliży życie i nauczanie jednego z najważniejszych hierarchów XX wieku, który swoje talenty poświęcił głoszeniu Ewangelii. Z przekazu autobiograficznego wiemy, że w pewnym okresie jego niezwykła charyzma każdego tygodnia gromadziła przed odbiornikami radiowymi i telewizyjnymi trzydzieści milionów ludzi. Skąd takie zainteresowanie programami abp. F. J. Sheena? Był świadkiem Chrystusa, skutecznym ewangelizatorem i apologetą, który rozeznając znaki czasu w przekonujący sposób przybliżał orędzie zbawcze zawarte w Ewangelii i nauczaniu Kościoła. Jego postać i praca duszpasterska może być wzorem dla współczesnych katechetów i duszpasterzy, a nade wszystko pasterzy.

Dysertacja daje konkretną wiedzę na temat czym jest wiara, katecheza dorosłych i nowa apologia oraz jej wyzwania. Dlatego bardzo dobrze się stało, że Doktorant w rozprawie podkreślił zamysł wiary Fultona J. Sheena, kontekst jego nauczania i przeanalizował wybrane, ale niezwykle ważne tematy, które poruszał z akcentem na pozytywną apologię wiary. Te zagadnienia są cenne dla współczesnych ewangelizatorów i katechetów dlatego, że dzisiaj nauczając religii, jesteśmy zarazem świadkami działań, które są ukierunkowane na dzieci i młodzież pochodzącą z katolickich rodzin, a których celem jest zmiana myślenia, zmiana hierarchii wartości. Dowodem na to są próby wejścia do szkół, bez zgody rodziców, ludzi którzy propagują ideologie sprzeczne z przekazem wiary katolickiej, wrogie człowiekowi polskiej tradycji.

Ks. mgr lic. M. Barszczewski włożył wiele pracy w napisanie rozprawy doktorskiej. Przeanalizował bogate źródła: nauczanie papieży, zwłaszcza św. Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka, dokumenty Kościoła i dzieła abpa Fultona J. Sheena oraz bogatą literaturę związaną z tematyką dysertacji.

Na uwagę zasługują wyartykułowane postulaty dotyczące wykorzystania nauczania abpa Fultona J. Sheena we współczesnych działaniach apologetycznych, które mogą wpłynąć pozytywnie na rozwój katechizacji w Polsce. Jak zauważa Doktorant: „Sposób jego medialnej aktywności warto zaszczepić na gruncie katechezy cyfrowej. Mądra apologia wiary jest dziś szczególnie potrzebna, nie tylko apologia *ad extra*, ale również *ad intra*”. I puentuje: „Należy zwracać uwagę na potrzebę łączenia apologii z ewangelizacją, głoszenie kerygmatu domaga się obecności apologii. Głoszenie nabiera większej mocy, gdy wsparte jest apologetycznym działaniem. Zwłaszcza dziś widać bliski związek katechezy i apologii. Należy umiejętnie łączyć obronę z pozytywnym przedstawianiem i wyjaśnianiem kwestii wiary. Ta taktyka ma pomóc uczynić z przeciwnika przyjaciela, z obojętnych ludzi gorliwych wyznawców, z wiernych zaś ludzi myślących, świadomych wartości i zalet własnej wiary. Warto, korzystając z wciąż działających rozwiązań, wprowadzać treści apologetyczne do szeroko rozumianej katechezy” (...) (Zakończenie, s. 237).

Reasumując stwierdzam, że praca doktorska ks. mgr. lic. M. Barszczewskiego koncentrując się na tematyce apologii wiary i głoszenia Dobrej Nowiny w przestrzeni

medialnej wychodzi naprzeciw obecnym wyzwaniom duszpasterskim i naukowym z katechetyki. Jestem przekonany, że zarówno wysiłek Autora jak i uzyskane przez niego rezultaty zasługują na uznanie i pozytywną ocenę.

3. Ocena formalna rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. M. Barszczewskiego pt. „Apologia wiary według Fultona J. Sheena. Studium katechezy dorosłych” spełnia podstawowe kryteria formalne, ponieważ posiada tytuł, który dookreśla obszar badawczy. W dysertacji widać prawidłowo skonstruowany plan pracy i czytelnie postawiony problem. Struktura odznacza się proporcjonalnym i wyczerpującym układem rozdziałów i paragrafów, praca stanowi zwartą całość.

Jak już wspomniano, głównym źródłem pracy są dostępne w języku polskim teksty nauczania Fultona J. Sheena, jak również opracowania na ten temat i nauczanie Kościoła. Skorzystano również z literatury pomocniczej tzn. z aktualnych publikacji z dziedziny katechetycznej oraz apologetycznej. Doktorant posiadał wystarczającą umiejętność pisania prac naukowych, czego potwierdzeniem jest posługiwanie się komunikatywnym językiem.

W pracy zastosowano metodę opisową i historyczną oraz historyczno-krytyczną polegającą na opisie oraz analizie treści katechetyczno-apologetycznych w nauczaniu dorosłych przez arcybiskupa Fultona J. Sheena.

Przypisy w recenzowanej rozprawie wykonane w systemie przecinkowym są poprawne i konsekwentnie stosowane. Także bibliografia została opracowana poprawnie i odpowiednio podzielona na źródła i literaturę. Autor wykazał się również umiejętnością krytycznego korzystania ze źródeł, literatury przedmiotu i literatury pomocniczej (choć nie ma takiego rozróżnienia) i dobrej analizy przeprowadzonych badań.

Od strony warsztatu naukowego rozprawa doktorska ks. mgr. lic. M. Barszczewskiego napisana została poprawnie, aczkolwiek ma drobne mankamenty. Należałoby je usunąć gdyby Autor planował wydanie jej drukiem, m. in.:

- warto precyzyjnie wyjaśnić relacje między apologetyką i teologią fundamentalną (podobieństwa i różnice);

- wyjaśnienie pojęć zawartych w tytule dysertacji odnajdziemy w korpusie pracy, ale warto je umieścić już we wstępie dla lepszej orientacji w jakim obszarze badawczym się poruszamy i ze względu na strukturę tej części pracy doktorskiej;

- w zakończeniu rozdziałów brakuje krótkich podsumowań;

- w niektórych miejscach występują przydługie cytaty, które są całymi akapitami (np. s. 139-140, s.141, s. 142, s. 142-143, s. 143-144);

-,Trzeci paragraf pracy zatytułowany *Formy przekazu* będzie próbą ukazania rzeczy...”, s. 126 – nie trzeci tylko czwarty paragraf.

Należałoby również usunąć błędy i drukarskie „literówki”, dla przykładu: s. 228 – zbawicielowi, s. 247 - media (tytuł z małej litery), s. 249 - rozmowa Jima Gravesa (tytuł z małej litery), s. 259 – wstęp do...(tytuł z małej litery).

Podsumowując pragnę stwierdzić, że całościowa ocena pracy doktorskiej jest pozytywna. Zauważone mankamenty w żaden sposób nie umniejszają jej wartości.

4. Kwestie do wyjaśnienia i dyskusji

A. Z perspektywy naukowej zagadnienie apologii wiary wiąże się zarówno z apologetyką, jak również z teologią fundamentalną. W czym ich spojrzenie na kwestię apologii wiary jest takie samo a w czym się różnią?

B. Jakie cechy przepowiadania arcybiskupa Fultona J. Sheena warto byłoby wykorzystać we współczesnej ewangelizacji, katechezie i duszpasterstwie?

C. W świadomości osób odpowiedzialnych za formację chrześcijańską winna istnieć potrzeba apologii wiary oraz przejrzyste jej rozumienie. Jaka jest diagnoza i opinia ks. Doktoranta w tej kwestii w oparciu o swoją dysertację?

5. Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi naukowe opracowanie ważnego obszaru dla katechetyki i praktyki katechetycznej. Autor rozprawy wykazał się bardzo dobrą znajomością warsztatu naukowego, samodzielnością prowadzenia pracy naukowej i kompetencjami językowymi. Z powyższych względów praca spełnia wszystkie warunki stawiane rozprawom doktorskim. Stawiam więc wniosek o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Przemyśl, dnia 15.06.2023 roku.

ks. dr hab. Waldemar Janiga